

Ks. prof. dr hab. Dariusz Lipiec
Instytut Nauk Teologicznych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
w Lublinie

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgra lic. Krzysztofa Banasiuka pt. „Zadania chrześcijanina w życiu politycznym na podstawie nauczania Jana Pawła II. Studium teologicznomoralne”, napisanej na seminarium z teologii moralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Mariana Graczyka, Warszawa 2022, ss. 325.

Sobór Watykański II uczy, że „zadaniem ludzi świeckich, z tytułu właściwego im powołania, jest szukać Królestwa Bożego zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej. Żyją oni w świecie, to znaczy pośród wszystkich razem i poszczególnych spraw i o obowiązków świata, i w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i społecznego, z których niejako utkana jest ich egzystencja. [...] Szczególnym więc ich zadaniem jest tak rozświetlać sprawy doczesne, z którymi są związani, i tak nimi kierować, aby się ustawicznie dokonywały i rozwijały po myśli Chrystusa i aby służyły chwale Stworzyciela i Odkupiciela” (KK 31). Wskazując na prawo-obowiązek angażowania się chrześcijan w życie społeczne, Sobór wskazuje jednocześnie, że „jednostki, rodziny i zrzeczenia, które składają się na wspólnotę obywatelską, mają świadomość własnej niewystarczalności dla urządzenia prawdziwie ludzkiego życia i uświadamiają sobie konieczność szerszej wspólnoty, w której wszyscy pracowaliby codziennie dla coraz lepszego rozwoju dobra wspólnego. Z tej przyczyny tworzą różnego rodzaju wspólnoty polityczne. Wspólnota polityczna istnieje więc dla dobra wspólnego, w którym znajduje ona pełne uzasadnienie i sens i z którego bierze swoje pierwotne i sobie właściwe prawo. Dobro zaś wspólne obejmuje sumę tych warunków życia społecznego, dzięki którym jednostki, rodziny i zrzeczenia mogą pełniej i łatwiej osiągać własną doskonałość” (KDK 74).

Współcześnie angażowanie się chrześcijan w życie polityczne budzi wiele emocji. Pojawiają się tak skrajne stanowiska, jak odmawianie im obecności w tej dziedzinie aktywności publicznej. Krytyce poddawane jest samo rozumienie polityki i jej celów. Częściej jednak podawane są krytyce lub podważane zasady, którymi kierują się oni uprawiając politykę. Dyskusja między chrześcijanami i ich adwersarzami, jaka ma miejsce w przestrzeni publicznej skłania do przypomnienia czym jest polityka w rozumieniu chrześcijańskim i na jakich zasadach katolicy świeccy angażują się w życie polityczne. W tę dyskusję, na płaszczyźnie teologicznej, wpisuje się rozprawa doktorska ks. mgra lic. Krzysztofa Banasiuka zatytułowana „Zadania chrześcijanina w życiu politycznym na podstawie nauczania Jana Pawła II. Studium teologicznomoralne”.

1. Problematyka i struktura rozprawy

Rozprawa ks. mgra lic. Krzysztofa Banasiuka liczy 325 stron, w tym strona tytułowa, spis treści, wykaz skrótów i bibliografia zawierająca 49 stron. We wstępie rozprawy (s. 63-66) Autor uzasadnił wybór tematu, wskazał na jego aktualność i zasadność, opisał bazę źródłową i cel naukowy rozprawy oraz przedstawił strukturę pracy.

Wskazany we wstępie problem naukowy rozprawy ks. K. Banasiuk rozwiązał w trzech rozdziałach. Rozdział pierwszy (s. 67-157) został zatytułowany „Ku rozumieniu terminu *polityka* w nauczaniu Kościoła”. Zostały w nim ukazane pochodzenie i koncepcja pojęcia polityki, a następnie rozumienie polityki w nauczaniu Kościoła, w ujęciu historycznym. Autor omówił również rozumienie polityki przez papieża Jana Pawła II na tle nauczania Kościoła w okresie soborowym i posoborowym. Drugi rozdział (s. 158-259) został poświęcony podstawom uczestnictwa chrześcijan w życiu politycznym. Doktorant przedstawił porządek stwórczo-zbawczy, czyli dzieło stworzenia i odkupienia człowieka jako podstawę zaangażowania wierzących w świat polityki, a następnie zarys antropologii filozoficznej i teologicznej jako podstawę takiej aktywności. W rozdziale tym ukazane zostało ponadto powszechne doświadczenie dobra wspólnego jako podstawa

aktywności politycznej chrześcijan. Rozdział trzeci (s. 260-322) nosi tytuł „Podstawowe zadania chrześcijanina w życiu politycznym”. Zostały w nim przedstawione aktualne wyzwania dla katolików w świecie polityki. Autor zawarł w nim również problematykę formacji chrześcijańskiej wierzących do uczestnictwa w życiu politycznym. W zakończeniu (s. 323-325) Autor dokonał podsumowania i oceny osiągniętych wyników analiz w poszczególnych rozdziałach i wskazał na potrzebę dalszych badań w zakresie podjętego problemu badawczego.

2. Wartość merytoryczna rozprawy

Merytorycznym osiągnięciem Doktoranta, a jednocześnie nowością recenzowanej rozprawy jest wieloaspektowe ukazanie koncepcji zaangażowania się chrześcijan w życie polityczne w ujęciu papieża Jana Pawła, w kontekście współczesnych wyzwań. Na temat polityki i angażowania się w nią katolików w świetle nauczania Jana Pawła II powstało wiele opracowań naukowych, zwłaszcza podczas jego pontyfikatu i krótko po jego śmierci. Były to dzieła z zakresu katolickiej nauki społecznej, teologii moralnej, teologii pastoralnej i innych dziedzin. Wszystkie one jednak odnosiły się do ówczesnego kontekstu społeczno-politycznego, jaki istniał w Polsce i w świecie. Rozprawa doktorska ks. K. Banasiuka odnosi nauczanie papieskie do aktualnego kontekstu, który jest odmienny od realiów, w jakich przyszło żyć i pełnić pasterską posługę Janowi Pawłowi II.

Podjęcie problematyki zasad uczestnictwa chrześcijan w życiu politycznym w świetle nauczania papieża z Polski wskazuje na jego aktualność. Określone przez niego zasady uprawiania polityki mają charakter uniwersalistyczny i mogą być stosowane także współcześnie. Przeczy to tezie głoszonej przez niektórych adwersarzy chrześcijańskiego sposobu uprawiania polityki, że zasady te się zdezaktualizowały i – być może właściwe niegdyś – nie odpowiadają obecnej rzeczywistości społeczno-politycznej. Ks. K. Banasiuk dowodzi, że chociaż obecne realia społeczne-polityczne są odmienne od tych, które były w czasach Jana Pawła II: inne są problemy społeczne, inaczej wygląda mapa polityczna świata, Europy i Polski, odmienne są wyzwania, jakie stoją przed Kościołem katolickim w związku z tymi zmianami, to zasady

i kryteria uprawiania polityki wskazane przez papieża ciągle są aktualne, ponieważ w centrum życia społecznego znajduje się osoba ludzka, obdarzona godnością i powołana do współpracy z Bogiem w dziele zbawienia.

Oprócz filozoficzno-teologicznej prawdy o człowieku jako podstawę zaangażowania chrześcijan w życie polityczne Doktorant wskazał dzieło stwórcze i zbawcze Boga, w którym człowiek uczestniczy. Człowiek został powołany – jak za Janem Pawłem II dowodzi Autor – do współtworzenia świata w którym żyje. Ten świat rozumiany jest jako świat natury, z którego człowiek prowadząc odpowiedzialną działalność ma korzystać i przekształcać zgodnie z zasadami określonymi przez Stwórcę, a także jako świat ludzi, w którym chrześcijanin ma uczestniczyć według zasad określonych przez Boga. W ten sposób prawo naturalne i prawo pozytywne, jako dane przez Boga, tworzą jedność i mogą być stosowane przez człowieka w jego działalności politycznej.

Z nauczania Jana Pawła II wynika, że – jak dowodzi Autor – podstawą do zaangażowania się chrześcijan w życie polityczne i szukania jego zasad jest także dobro wspólne. Doktorant zwrócił uwagę na zbieżność nauczania papieskiego i nauczania Soboru Watykańskiego II, zwłaszcza Konstytucji duszpasterskiej o Kościele współczesnym *Gadium et spes*. Papież kontynuuje i rozwija idee soborowe, dostrzegając w dobru wspólnym czołową zasadę życia społecznego i istotną podstawę aktywności chrześcijańskiej w życiu politycznym.

Należy zauważyć, że Doktorant w swojej dysertacji podjął problematykę formacji chrześcijan do zaangażowania w życie polityczne. Problematyka ta była nierzadko poruszana przez Jana Pawła II, jednak przez badaczy jego nauczania nie jest podejmowana tak często, jak inne zagadnienia z zakresu aktywności politycznej wierzących. Doktorant przypomniał wezwanie papieża do wieloaspektowej formacji koniecznej do zaangażowania się w życie polityczne oraz o jej ciągłym charakterze u tych, którzy polityką się zajmują. Należy także docenić, że Autor omówił sposoby formacji, na jakie wskazał papież, zwracając uwagę na ich nieodzowność i aktualność.

Rozprawa ks. K. Banasiuka jest interesującym studium ze względów poznawczych i praktycznych. Stanowi ona wkład w rozwój teologii moralnej w jej wymiarze społecznym, dlatego mogą po nią sięgać teologowie moralni i studenci

teologii. Rozprawa może być punktem wyjścia do dalszych badań nad zaangażowaniem chrześcijan w świecie polityki oraz, o szerszym zakresie, nad ich aktywnością w życiu społecznym. Z treścią dysertacji powinny także zapoznać się osoby zaangażowane w taką aktywność, zwłaszcza politycy, osoby zaangażowane w administrację publiczną i działalność społeczną. Zawarte w niej analizy mogą przyczynić się do bardziej świadomego i odpowiedzialnego podejmowania działań w przestrzeni publicznej, a przez to do ożywienia i odnowy takiej działalności. Recenzowana rozprawa może być także inspirującą lekturą dla ogółu osób świeckich, duchownych i konsekrowanych, ponieważ wszyscy ochrzczeni powołani są do uświęcania świata polityki w ramach zbawczej posługi Kościoła. Z treści mogą oni zaczerpnąć informacje nie tylko o tym czym jest polityka w rozumieniu Kościoła, lecz także zachętę do kreatywnego i odpowiedzialnego zaangażowania się w nią.

3. Ocena formalna rozprawy

Ks. mgr lic. K. Banasiuk podjął w swojej rozprawie ważny i aktualny problem zaangażowania chrześcijan w życiu politycznym. Cel przygotowania dysertacji wyraził pytaniem: „Jakie zadania dla chrześcijanina w życiu politycznym wynikają ze społecznego nauczania Jana Pawła II?” (s. 64). Doktorant zastrzegł jednak, że chodzi nie tyle o sporządzenie katalogu zadań, co „o przybliżenie filozoficzno-teologicznej interpretacji zadań chrześcijanina na płaszczyźnie życia politycznego w ujęciu papieskiego studium społecznego” (s. 64). Cel ten realizował konsekwentnie w toku postępowania badawczego. Podział treści rozprawy jest przejrzysty. Wydaje się jednak, że rozdział pierwszy i drugi, zawierające rozumienie pojęcia polityki i podstawy zaangażowania chrześcijan w życie polityczne, mogą stanowić jeden rozdział stanowiący wprowadzenie w problematykę zadań chrześcijan w tej dziedzinie. Podział rozdziałów na paragrafy, artykuły i punkty cechuje się przejrzystością i należy uznać go za logiczny.

We wstępie Autor skupił się przede wszystkim na przedstawieniu ważności i aktualności wybranego problemu badawczego. Przedstawił również źródła,

na których oparł prowadzone analizy oraz zarys problematyki rozprawy. Szkoda, że nie przedstawił aktualnego stanu badań nad zaangażowaniem chrześcijan w życiu politycznym, a także zastosowanych przez siebie metod badawczych. Poszczególne rozdziały i ich części składowe zostały sporządzone według schematu: wprowadzenie, właściwa treść, podsumowanie. W każdym wprowadzeniu Autor stawia pytanie, na które odpowiedzi udziela we właściwej treści. Interesującym i stosunkowo rzadko spotykanym zabiegiem jest podsumowanie każdej z części rozdziału, nawet najmniejszej, a nie tylko całego rozdziału, jak to się czyni zazwyczaj. Należy zauważyć ten ostatni element, ponieważ nie we wszystkich rozprawach naukowych jest on sporządzany. Dowodzi to, że Doktorant opanował umiejętność syntezy, ważną w pracy naukowej. W zakończeniu rozprawy Autor w sposób całościowy i syntetyczny zawarł refleksję nad problemem badawczym.

Ważną cechą każdej rozprawy naukowej jest źródłowość. Ks. K. Banasiuk zebrał znaczą ilość literatury, który umieścił w liczącej 49 stron bibliografii (s. 13-62). W badaniach oparł się przede wszystkim na nauczaniu papieża Jana Pawła II, jednak poddał je analizie na tle nauczania Kościoła współczesnego, tak powszechnego, jak i w Polsce. Doktorant zebrał także liczne publikacje zakresu literatury przedmiotu i pomocniczej.

Przypisy, podobnie jak bibliografia, sporządzone zostały w systemie przecinkowym, który Autor stosował konsekwentnie w całej pracy. Zdarzają się jednak niekonsekwencje: adhortacje papieskie zapisywane są w sposób pełny (np. „Evangellii gaudium” – przypis 842) i z zastosowaniem skrótu (np. „Ecclesia in America” – przypis 840). Język rozprawy jest jasny, zwięzły i komunikatywny. Jednak i w tym względzie Doktorant nie ustrzegł się potknięć. Zdarzają się różnego rodzaju błędy, takie jak: „wywrze duże znaczenie” – s. 77; „czynna postawa na zagrożenia”; „nie rzadko” – s. 63; „wyznań oprócz chrześcijańskiego” – s. 126; „z byt dużą popularnością” – s. 111; „późno-żydowska” – s. 112 i inne. Zdarza się także zamiana czasów gramatycznych: wydarzenia z przeszłości opisywane są z użyciem czasu teraźniejszego lub przyszłego, np. „Mojżesz przekaze prawa na pustyni” – s. 107; „Czartoryski w 1803 roku pisze” – s. 92. Taki zabieg charakterystyczny jest dla literatury pięknej. Niekonsekwencje zdarzają się w pisaniu

imion – raz w wersji oryginalnej, a innym razem polskiej, np. Friedrich i Fryderyk Engels – s. 81, a także w zapisie dat: zdarza się „rok” (np. s. 120, pełnym wyrazem) i „r.” (np. s. 94, z użyciem skrótu). Wydaje się też, że Autor nie musiał opracowywać własnych skrótów dokumentów Kościoła, ponieważ skróty takie zostały już wcześniej opracowane i są w powszechnym użyciu. Niekonieczne jest powtórzenie, w niemal dosłownym brzmieniu, zdań ze s. 121 na s. 123 oraz podkreślenie niektórych zdań na s. 155. Przed opublikowaniem pracy warto poddać ją korekcie językowej.

4. Problemy do dyskusji na obronie publicznej

Aktualna i ważna problematyka rozprawy ks. mgra lic. K. Banasiuka budzi zainteresowanie i skłania do dalszej dyskusji, a przynajmniej kontynuacji niektórych jej wątków. Z tego powodu proszę Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących problemów:

a). W rozprawie Doktorant przywołał wezwanie Jana Pawła II, by „kształcić świeckich w specjalnych ośrodkach lub szkołach formacji biblijnej i duszpasterskiej” (s. 312). Autor wskazał także, że miejscami formacji są „ruchy, stowarzyszenia, wspólnoty” (s. 312) wymieniając wiele ich rodzajów oraz „szkoły ewangelizacyjne lub szkoły biblijne” (s. 313). Gdzie jeszcze można prowadzić formację laikatu do życia politycznego i jakie ośrodki można jeszcze utworzyć?

b). W dyskusjach teologicznych można usłyszeć pogląd, że nauczanie Jana Pawła II nie zostało dotąd w pełni odczytane i zastosowane w duszpasterstwie i apostołstwie Kościoła. Na czym polega aktualność nauczania Jana Pawła II w obecnych czasach i w jakich dziedzinach życia społecznego w Polsce powinno być ono stosowane przede wszystkim?

5. Wniosek końcowy

Podsumowując powyższe uwagi należy stwierdzić, że rozprawa doktorska ks. mgra lic. K. Banasiuka stanowi interesujący przyczynek naukowy w rozwoju teologii moralnej. Stanowi ona także cenną pomoc dla osób zaangażowanych w życie

społeczno-polityczne, a także zachętę dla wszystkich świeckich, aby bez lęku podejmowały aktywność w tej dziedzinie. Autor wykazał się umiejętnością pracy naukowej w zakresie stawiania problemów, krytycznej analizy źródeł, zdolnością syntezy i jasnością wywodu naukowego. Recenzowana rozprawa, pomimo wskazanych powyżej niedociągnięć, spełnia normy stawiane w odpowiednich przepisach kościelnych i państwowych pracach doktorskich. Stawiam więc wniosek do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie ks. mgra lic. Krzysztofa Banasiuka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin 2022-07-25

ks. Dariusz Lipiec